

8. Disputationes Lovanienses de efficacia gratiae.

Disceptatio de gratiae efficacia inchoata in Concilio Tridentino non ita multo post Lovanii suscepta est¹. De litteris inter Tapperum et P. Sotum communicatis diximus. Acrius verbis disputabatur. Duo erant in Academia Lovaniensi adolescentes, docti illi quidem, sed qui et in studiorum et aliquanto post in docendi ratione omnia veteri scholae consuetudine² ad Protestantibus paullo propius accederent. Qui fuerunt Michael de Bay (Baius) et Ioannes Lovaniensis (Hesselius). Hi, contempto studio magnorum mediæ aevi suaeque aetatis theologorum, omnem in Scripturam et Augustinum laborem contulerunt. Consequens fuit, ut ipsa illa singularitate in errores inciderent non multum ab haeresi Protestantium remotos. Quum eiusmodi novas de gratia et libertate opiniones Lovanii recipi ac probari coeptas magnopere doleret Tapperus, eas et in disputationibus publicis³ saepe aggredebatur, atque, ut erat S. Augustini peritissimus, ex ipso Baianas opiniones refellebat. Cui quum par non esset Baius, ubi in disputando haeserat: „Non intelligo,“ inquebat, „quid explices;“ cui ille: „Lege et pervolve scholasticos, Thomam potissimum; intelliges, quid dicam.“ At nihil benevolentiae admonitione proficiebat, ut duos illos a novitate retineret. Qui cursum suum persecuti, quum doctores veteres vel mortui essent vel ad sedes episcopales nuper constitutas everti, atque in eorum locum Baii discipuli successissent⁴, nullo negotio doctrinam suam divulgarent.

¹ Qua in re explicanda epistolae aequalium reliquaue litterarum documenta sequimur, quae L. de Meyer et Serry suis libris complexi sunt. Aliquot etiam litteras manuscriptas aliaque id genus scripta in Societatis tabulis reperimus, in codice de controversiis Lovaniensium.

² Id Baius non diffidet, cfr. Opp. ed. Colon. Agripp. 1696. II. 124. 125.

³ De quibus disputationibus Tsantel, decanus Cortracensis, Tapperi discipulus, ad Praesulem Middelburgensem retulit. (Liv. de Meyer, l. 1. c. 10. p. 31.)

⁴ Semel atque iterum Antistes Middelburgensis ad Archiepiscopum Mechliniensem et Episcopum Ruraemundensem scripsit, omnes doctores Lovanienses

Baius quidem compluries severe admonitus ac censuris affectus, primum a Granvella, deinde ab Universitate Parisiensis, denique a Pio V., qui tamen hoc dedit Baii auctoritati atque famae, ut bullam non promulgatam ad facultatem theologiae Lovaniensem miserit observandam: tamen ita non est correctus, ut fidem saepius datam fefellerit. Qua re adductus Gregorius XIII. severitate utendum esse ratus bulla, quae incipit *Provisionis Nostrae* (V. Cal. Febr. 1579.) et Pii V. censuram confirmavit, et a. 1580. P. Toletum S. I. illius exequenda causa Lovanium misit. Cessit ille, nec tamen ita de sententiis condemnatis videtur destitisse, ut vel ipse vel amici eius viam rationemque semel susceptam omnino omitterent¹.

Ita ei sententiae, quam communem fuisse theologorum tempore Concilii Tridentini capite quinto demonstravimus, nova illa opposita retenta atque propagata est. Post veterum doctorum discessum, Societas Iesu potissimum Baii et eorum, qui illum sequebantur, opinionibus se obiecit. Quae quum suum esse exquiret, ut errores Baianos a Pontifice damnatos impugnaret, tanta tamen usa est moderatione, ut et Bellarminus et ceteri Iesuitae, quum errores illius in lectionibus corrigerent, nomen tacerent². Sed id quoque hominem suae opinionis tenacissimum pigebat. Misso autem Toletto, ut erat illa ipsa confutatione a theologis Societatis longe abalienatus, sine dubio penitus insedit animo dolor, quem excutere nequivit. Idque tanto minus, quod Praesul Middelburgensis, regio in urbe collegio praefectus, quum nec illi nec sociis eius confideret, alumnos ad eorum lectiones adire prohibebat, ad Iesuitas mittebat; qua re et auditorum eius numerum aliquanto minorem efficiebat et doctrinam in suspitionem vocabat. Quare et odium Iesuitarum et singulare Augustini studium quasi iure haereditario a Baiis ad posteros eius pervenit; quorum qui

discipulos esse Baii et Hesselii. Liv. de Meyer, l. 1. c. 10. p. 28. 31. Item Bellarminus Baium dicit et *discipulos* eius accusatores esse Lessii, in Scripto ad defensionem Lessii apud Liv. de Meyer I. 783.

¹ Bellarminus plane dicit „Michaelem et discipulos eius in hisdem erroribus perseverare“, l. c.

² Nec enim solus ita egit Bellarminus, verum etiam Lessius, qui in epistola manuscripta ad Bellarminum missa a. d. IV. Cal. Iun. 1587. sic scribit: „Haec est sententia, quam explicuimus in nostris praelectionibus, ita tamen, ut neminem reprehenderemus, qui contrarium teneret, solumque argumentis ageremus, sine ullo iudicio huius scriptoris, adversus sententiam contrariam.“

primus dux fuit ab illo, quem pro sancto colebat¹, Iansonius, illud utrumque ad discipulos suos Iansonem et Vergerium (Duverger)², transmisit; ab his autem animis Iansonianorum impressum et quasi ingenitum perseveravit.

Opinabatur Baius per scholasticos Pelagianos errores in Ecclesiam inductos esse, eorum autem Iesuitas, qui scholae defensionem contra ipsum suscepissent, propugnatores existimabat. Inita autem adversus suae aetatis *Pelagianismum* concertatione, principio inferior magno cum dedecore discesserat. Post aliquanto melior ei spes affulsit. Gregorius XIII., amicissimus ille Societatis patronus, vita excesserat. Sixtus V. fama allatum erat utriusque fuisse adversarium. Quare exultantes clamitare „Fuit vester, Iesuitae, Gregorius“ coeperunt, quemadmodum in litteris suis Lessius narrat. Sixtus V. enim Societatis Iesu instituto non contentus videbatur. Audiverant etiam sine dubio in tanta Batavia tum cum Hispania necessitudine, quam pugnam Salmanticae Fratres Praedicatores contra Iesuitarum de gratia doctrinam suscepissent. Quod Lindanus in litteris missis ad professores Lovanienses scribit³, „Pelagianus per Hispaniam recens exortos“, ea quidem nihil nisi imago quaedam fuit vociferationis Lovaniensium. Baius autem laetus, se tantos nactum esse socios illos Hispaniae Dominicanos, redire in certamen constituit. Nam ab ipso tum excitatas esse Lovanii vexationes Societatis, praeter Bellarminum, Lessium, Costerum Episcopus Middelburgensis testatur⁴.

Ad doctrinae differentiam aliae tum contentiones universitatis cum Iesuitis accesserunt. His enim quum a Summis Pontificibus graduum conferendorum facta esset potestas, ea gratis uti secundum Instituti sui rationem coeperunt. Quae res quum illius commodis obsesset, ius illud ipsum et negaverunt et constanter impugnaverunt⁵. Ita tamquam materia discordiarum per annos congesta, incendium a. 1587. erupit. Rem antequam minutatim enarremus, summam ita referemus, ut eam doctor praecipuus Sorbonicus, Habertus Episcopus, perscripsit.

„Cum plurimae propositiones Michaelis Baii, doctoris et decani universitatis Lovaniensis damnatae fuissent a Pio V. et

¹ Habebat domi suae Baii imaginem nimbo sanctorum circumdatam. Pos. sin. I. II. c. 27. n. 5. p. 227.

² Leydecker, De Cornelli Iansonii vita, l. I. c. 1. et 2.

³ Meyer, l. c. p. 28. ⁴ L. c. p. 29, alibi.

⁵ Duchesne, Histoire du Bajanisme, p. 197. 198.

Gregorio XIII. velut *haereticae, erroneae, suspectae, scandalosae et in aures pias offensionem mittentes, respective*, coepit universitas, eodem Baio instigante, cui multi eiusdem academiae doctores adhaeserant, inquirere in scriptis novorum theologiae professorum Societatis Iesu, si quid esset, quod reprehenderet. Aggressa est igitur Lessium et Hamelium, qui erant inter primos et celeberrimos theologos praedictae Societatis, erga quam non obscurum aemulationis affectum exercebat, eorumque scripta examinavit, et triginta propositiones censura notavit, inter quas una erat de gratia sufficiente. Atque hanc censuram subsecuta est altera Duacensis academiae, quae universitatis Lovaniensis filia est. Ambae vero coniunctim Parisiensem facultatem theologicam invitarunt ad idem faciendum: quod ipsa praecise facturam se negavit. Quin etiam praestantes in Belgio theologi et plures Episcopi in censuram illam Lovaniensem velut iniquam et abusivam insurrexerunt: ut inter alios Ioannes Strienus, Episcopus Middelburgensis, Thomas Stapletonus, celeberrimus scriptor Controversiarum, qui censuram importunam eam nominavit, et Octavius Calatinus Episcopus, Nuntius Summi Pontificis cum potestate Legati a latere, pluresque alii gravissimi theologi.

Interea vero P. Lessius suas illas propositiones a facultate Lovaniensi damnatas mittit ad Summum Pontificem Sixtum V. cum sua apologia; omniaque eius iudicio submittit. Pontifex autem, qui doctissimus erat, convocato coetu Cardinalium, post longam et profundam discussionem, illas omnes propositiones approbavit tamquam articulos sanam doctrinam continentes, mandavitque suo Nuntio et Legato supranominato vices hanc suam sententiam pronuntiandi et praecipendi sub poena excommunicationis, ne quis eosdem articulos damnare vel censura ulla notaret; ut videre est in litteris Sixti V. typis Masii anno 1588. Iulii 10. Ab eoque tempore multi professores et doctores Lovanienses scripserunt conformiter doctrinae Lessii et communi theologorum de gratia sufficiente; sicut ante Baium multi alii fecerant.“ (Defens. fid. Gr. PP. cap. 14. § 3.)

Sed res illa quomodo gesta sit, diligentius videamus.

Sub ipsam sollempnitatem Paschatis anni 1587. Patres a Gudano theologiae Decano rescierunt, quosdam de nota aspergenda suae doctrinae cogitare, simulque audierunt, dictata sua curiosius perquiri. Tribus post hebdomadis Cuiccius et Iansonius doctores, magno allato scriptorum fasciculo, quaesierunt, ipsorumne essent illa dictata.

Patres, quod temporis angustiis prohiberentur, quominus illa perlegerent, rogaverunt, ut definiretur, quid non placeret. Attulerunt brevi post 34 propositiones atque ex Lessio quaesierunt, suasne illas esse agnosceret. Qui suas esse respondit, sed nec integras nec satis cohaerentes; quare alteras 34 breves atque concisas conscripsit. Oraverunt autem Patres, ut eas sibi apud aliquot Academiae doctores familiari sermone interpretari, explicare, defendere liceret. Idem amplius decies quum rogarent, repulsi sunt. Et quidem Hauchinus, Archiepiscopus Mechliniensis, Henricum Cuicium professorem, suum vicarium generalem, monuerat, ut causa familiari disputatione agigaretur¹. Sed id ille etiam Costero provinciae praeposito roganti negavit: scripto rem actum iri. Qui maluisse se dixit sermones de ea conferri, sed si scripto uti Academiae placuisset, se non gravaturum; illud se Romam ad praepositum generalem missurum, qui in *Ratione studiorum* aliquid de consensu doctrinae decernere cogitaret; qua in re scriptam Academiae auctoritatem aliquam fortasse afferre utilitatem posse. Mense Augusto ineunte Patres rescierunt, sententias suas ab Academicis censura affectas multis exemplis a quattuor scholaribus describi. Cuius rei rumore per urbem divulgato, pridie Idus Septembris denique exemplum aliquod cum ipsis communicatum est. Qui se responsuros esse negarunt, priusquam Romam missae propositiones ibi iudicatae essent. Protensus censura illa ad Archiepiscopum Mechliniensem ceterosque illarum regionum Antistites missa, atque Academia Duacensis et litteris scriptis et per Archiepiscopum Cameracensem instigata est, ut item Iesuitarum doctrinam condemnaret. Doctoribus etiam Sorbonicis evocatis, qui tum a Societate alienati erant², visum est commune omnium foedus contra eam initum esse.

Nec vero interea quidquam omiserunt Lovanienses, quo et vulgi opinionem et Episcoporum animos vitarent. Hauchinus Archiepiscopus plus centum viros ecclesiasticos Mechliniae et Bruxellae Societatis doctrinam, quam nemo eorum intelligere videretur, condemnasse dicit³. Ut apud clerum, ita apud iuventutem litterarum studiosam et plebem de Patrum existimatione detrahebatur. Sed quum multi Lovanii scholastici a partibus starent Iesuitarum, eorum rixae atque pugnae in viis compitisque urbis

¹ Id ipsum ille ad rectorem collegii Societatis perscripsit. Meyer, l. c. p. 22.

² Bulaei Hist. univ. Paris., l. c. a. 1578, 1588.

³ Meyer, l. 1. c. 13. p. 40.

existiterunt⁴. In vulgus autem exiit opinio, illos ab Ecclesia deservisse, ipsique milites admirabundi rogarunt Patres, num Lutherani evasisent. Episcopi etiam quantopere impetu postulatibus Lovaniensium oppressi essent, Archiepiscopus Mechliniensis atque Ruraemundensis et Yprensis Antistites postea confessi sunt⁵. Quanta vero perturbatione cupiditatis Societatis adversarii moti sint, non modo ex hoc cognoscitur, quod dictatas propositiones easque mancas, ex adolescentium decerptas codicillis, quas ipse Lessius perperam vel parum accurate perscriptas diceret, censurae subicere, atque adeo eiusmodi sententias pro novis damnare ausi sunt, quas nemo in universa Ecclesia proponere dubitaret imprimisque Lovaniensis Academiae clarissimus quisque theologus, Driedo, Tapperus, Tilletanus, Cumerus, Sonnius docuissent. Quo illa potissimum pertinent: Deum, quia omnium hominum salutem sincere vellet, gratiam cuique conversionis salutisque operandae sufficientem impertire; gratiam efficacem eam esse, cui Deus hominem obediturum praescivisset⁶. Quas propositiones quum circa Paschatis tempus anni 1586. Lessius et doceret et in publico defendendas proponeret, nemini venerat in mentem, ut eas vituperaret; proximo anno eodem fere tempore, illa exorta tempestate, Patres, quorum nec explicatio audita est nec defensio, ob eiusmodi sententias iudicio publico reprehensi sunt; atque ita civilium turbarum bellorumque de religione maxime inopportuno tempore adiunctis theologiae contentionebus republica penitus perturbata est.

Quam inepta quamque cupida properatione in hoc toto negotio conficiendo usus sit Baius, ipsius litterae declarant, quas XV. Cal. Febr. 1588., h. e. sexto fere post damnatas Lessii propositiones mense, ad rectorem collegii Lovaniensis misit. In quibus Calvinum, Pelagium, Massilienses (Semipelagianos), quibus Iesuitae sua quidem sententia *nimis in quibusdam accederent*, ab eadem illa sententia profectos esse scripsit, ut, si *Deus in sanctis operaretur, quidquid bonum et sanctum est, concluderent*, illos in bene agendo non suo uti libero arbitrio. Iam vero Iesuitas in Pelagii ratioinationem *inclinare*, quum defenderent, liberam ho-

⁴ Duchesne, Histoire du Bajanisme p. 199.

⁵ Meyer, p. 40. 29. 17. Yprensis autem Antistes negavit se Iesuitarum sententias unquam publica reprehensione affectisse. Idem Ruraemundensis P. Costero dixit (p. 21.).

⁶ Legantur theses 5—11.

minis voluntatem, quamvis *incitamentis atque exhortationibus* a Deo praeveniam, tamen a Deo ad operandum non agi nec eius directione gubernari. Finem scribendi fecit his verbis: *Si forte existimer non deprehendisse originem et fundamentum, ex quo professores vestri adducti sunt, ut doctrinae D. Augustini adversarentur, et si aliud fundamentum habeant, non ex humana ratione, sed ex Scripturis sacris desumptum, quo eius sententiam velint redarguere, oro, ut hoc mihi indicetur*¹.

Responsum est, non S. Augustinum, sed quamdam eius interpretationem impugnari; falso se perhiberi dicere, hominem, quum honeste operaretur, non agi a Deo; affirmatum esse, non ita moveri, ut resistere non posset; denique mirari se, quod explicatio propositionum, ante recusata, iudicio de eis promulgato, peteretur.

Exstitit autem strenuus ex ipsa schola Lovaniensi Patrum patronus, Ioannes Strien, Episcopus Middelburgensis, regio collegio Lovaniensi praefectus. Is litteris missis ad Archiepiscopum Mechliniensem et Lindanum, Episcopum Ruraemundensem, amicum suum, disertissime ostendit, quanta iniquitate usi doctores Lovanienses, qui omnes discipuli Baii essent, damnata Iesuitarum doctrina, ipsas veteris Academiae doctorum sententias, Latomi, Tapperi, Tilletani, Rithovii, Cunerii pro Pelagianis reprehendissent et, ne auditis quidem Patrum responsis, censuram promulgassent. Quorum explicationes, sententiasque veterum doctorum Lovaniensium, quibus idem contineretur, perscriptas ad illos misit². Quo facto moti sunt, ut opiniones praedictas, quibus a Lovaniensibus imbuti erant, omitterent.

In eandem sententiam locutus est alter theologus, e schola Lovaniensi profectus, Tsantel, Decanus Cortraecensis; is negavit doctrinas eorum, qui tum Lovanii docerent, 36 annis ante ibi auditas unquam esse, sed a Baio et Hesselio introductas³. Antverpiensis quoque Praesul et Episcopus Tornacensis electus pro Lessio testimonium dixerunt, ceteris fere, certe initio, contra sententibus.

Neque vero Patres interea cessarant. Theses Romam miserant, ubi orthodoxae a theologis Societatis indicatae sunt; Bellar-

¹ Meyer l. 1. c. 9. p. 25.

² *Ib.* l. 1. c. 10. p. 27 ss. Fatetur Estius Driedonem et Tapperum nonnullis in rebus a sententia Lovanii postea pervagatis discrepare. Responso ad obiecta apud Serrium, App. XV. p. 243 ss.

³ *L. c.* p. 31.

minus earum defensionem conscripsit⁴. Tum Lessius Archiepiscopo breviter atque acute thesis et antithesibus² suas et Academiae complexus sententias explicavit, atque ea exposuit, quae falsae vel accusationi vel interpretationi subiecta essent; postremo veterum theologorum Lovaniensium opiniones simillimas explanavit.

Quam commentationem Lessius quum ad P. Manaraeum, Germaniae praepositum, de rebus controversis interrogatus misisset, tres facultates theologicae, Trevirensis, Moguntina, Ingolstadiensis ab illo consultae contra Lovanienses sententias dixerunt.

Annum disceptatum erat, quum Sedes Apostolica suam interponere auctoritatem constituit. Octavius Frangipani, Coloniae Nuntius, propositiones illas in Urbem transmiserat. Erat tum Pontifex Sixtus V., vir theologiae laude clarissimus, qui in causa Grimani Patriarchae satis ostenderit, quid de austeriore praedestinationis doctrina existimaret. Qui Lessii theses a Cardinalibus examinatas *sanae doctrinae articulos* appellavit, ut e litteris brevibus ad Nuntium Coloniensem missis cognoscere licet³. Eundem hunc Lovanium ire iussit, ut causam componeret, iudicio sibi ipsi reservato. Ille mense Junio 1588. Lovanium advenit, et, ut Lessius (apud Liv. de Meyer p. 41. 43.) narrat, „post paucos dies convocavit totam Facultatem et [Societatis professores] in collegium *van Dale*, ubi hospitium habebat, legitque nobis, praesente Reverendissimo Mechliniensi, suam commissionem, quae brevi Apostolico continebatur. Explicuit, quanto dolore Sanctitas Sua ob hasce turbas et contentiones afficeretur; se ab Ea huc destinatum ad eas sopiendas et ad scripta utriusque partis authentica Romam mittenda, ut Sua Sanctitas quid tenendum sit statuere posset. Itaque iubet, ut ea, quae haecenus de illa controversia utrumque scripta essent, sibi darentur. Inculcabat etiam, non recte fecisse Facultatem, quod suam Censuram evulgasset et magnae contentionis et commotionis per Belgium causa exstitisset. Debuisset eam primo ad Summum Pontificem mitti, ad quem solum pertinere huiusmodi controversiarum decisio.“⁴ Paulo post disputatione

¹ Habetur apud Meyerum, p. 780 ss.

² Antitheses Cuiccius non agnovit. Meyer, l. 1. c. 11. p. 36.

³ „Ex fraternitatis tuae litteris ad Nos proxime allatis, controversias inter Universitatis Lovaniensis theologos et sacerdotes Soc. I. super quibusdam sanae doctrinae articulis ortas fuisse cognovimus.“

⁴ Quae Lessius narrat, vera esse, patet ex litteris, quas Nuntius Romam ad Cardinalem Nepotem Montalium dederat, et quae nunc in secretiore Tabu-

habita inter quosdam theologos et ab Academia et a Societate ad id delectos pacem conciliare frustra conatus est. Sed audiamus hac de re iterum Lessium narrantem:

„Ubi convenissemus, [deputati] iussi sunt proferre suam commissionem, quam a Facultate habebant. Quae ubi lecta esset, deprehensa est prorsus inutilis ad praesens negotium. Nam non dabatur eis absoluta potestas conferendi nobiscum de dogmatibus istis controversis, sed tantum cum hac restrictione: *ut in nulla sententia ambigua possent quidquam statuere, nisi prius referrent ad Facultatem*. Hoc enim nihil aliud erat quam refugere collationem. Nam vicies una hora referre ad Facultatem oportuisset. Itaque Reverendissimus Mechliniensis aliam rationem commodiorem ineundam duxit, nempe ut scripto ageretur. Placuit hoc deputatis, e quibus D. Belliolanus surgens, praefata quidem venia loquendi, subiecit in haec verba: *Illustrissimi et Reverendissimi Domini, nos, lecta Apologia Patrum, deprehendimus eorum sententias iis nisi fundamentis, quae si vera sint, nostra dogmata non solum non erunt probabilia, sed etiam tanquam Calviniana damnabuntur. Sic enim ab illis tractantur. Itaque rogamus, ut fiat nobis potestas respondendi ipsorum Apologiae, ut nostra tueri possimus*. Quibus ab illo dictis, surrexi ego et, venia praefata, rogavi Illustrissimum D. Nuntium, ut non pateretur hanc controversiam per novam scriptionem longius extrahi; Dominos Doctores deubise nostra fundamenta intellexisse, antequam Censuram conscriberent; saepe me illis obfuisse, ut ea explicarem, eosque respondisse, se nimis bene, et melius forte quam vellemus, ea perspecta habere;

lario Vaticano asservantur (n. 45, 3153). Iam enim Nuntius antequam Lovanium profectus est, significaverat (dd. Colon. 19 Maggio 1588., p. 213), quam molestae sibi essent lites, quas Facultates Belgicae contra Societatem Iesu moverant: „Da questa controversia escono altri mali, secondo intendo adesso, che la facoltà artistica di Duaco molestà il Padri Gesuiti di quel luogo, cercando di sottoporre le loro scuole alla detta facoltà contro l'istituto et privilegi della Compagnia, che è grand' indicio di malignità, et come ho scritto di novo all' università di Lovanio per continerla nell' ufficio suo, finche io non sia da lei, così ho scritto al vescovo di Arras, ordinario di Duaco, et all' Arcivescovo di Cambrai, suo Metropolitanò, et alla facoltà medesima, che si sopra-seda in quelle pretensioni di superiorità fin' alla venuta mia.“ Litteris dd. 23. Jun. 1588. (p. 263.) refert, sibi Sixtum V. tres epistolas Apostolicas Lovanium perferendas dedidisse: ad ipsum Nuntium, ad Archiepiscopum et ad Facultatem. Prima, ut Lessius supra narrat, coram omnibus lecta est; aliae solite celatae, unde vix dubitari possit, quin eandem reprehensionem a Lessio narratam continerint.

itaque hanc illorum petitionem non alio pertinere, quam ut res in infinitum trahatur et nunquam definiri possit. Verum agente pro ipsis Reverendissimo Mechliniensi, concessit illis D. Nuntius, ut adhuc semel liceret illis scripto agere, ea tamen conditione, ut hoc scriptum mihi exhiberetur, ut, si vellem, possem respondere, ibique sistatur; tunc enim utriusque partis scripta Romam mittenda fore. Itaque DD. Doctores se ad suam *Iustificacionem* seu *Antapologiam* consarcinandam comparant, in qua occupati fuere usque ad Septembrem¹, perisque ex ipsis symbolas suas conferentibus, ut a quibusdam notatum fuit. Tandem 10. Septembris mihi tradit per suum notarium Illustrissimus D. Nuntius *Antapologiam* Facultatis, quam ipsi *Iustificacionem* inscribunt. Ad quam statim respondi et responsum eidem Nuntio obtuli 17. Octobris², manu mea conscriptum, qui collectis omnibus scriptis, quae tum a Facultate, tum a nobis acceperat, statim ea Romam ad SS. Pontificem direxit.³ Iam antea autem VI. Idus Iulias anni 1588., quum omnem disceptationis rationem scripto complexus illud etiam Sixti V. usurpasset, „inter Universitatis Lovaniensis theologos et sacerdotes S. I. super quibusdam *sanae doctrinae* articulis controversias ortas fuisse“, poena excommunicationis proposita edixit, ne alteri alteros ulla censura notarent, donec Sedis Apostolicae auctoritate res diremta esset. Tum quievit paullisper disceptationis aestus; iudicatum non obscure erat de Societatis doctrina, quum et illae sententiae, de quibus disputari coeptum esset, *sanae doctrinae articuli* vocarentur et qualibet censura severe vetita ipsi Lovanienses satis aperte reprehenderentur.

Verbis illis *sanae doctrinae articuli* quum a principio vehementer offenderentur adversarii, professores Duacenses, ad quos idem decretum missum erat, conquesti sunt apud Nuntium, quod Iesuitae illis verbis suam doctrinam comprobari putarent³, eam-

¹ De hac tarditate Nuntius litteris dd. 16. Aug. Lovanio ad Card. Montaltum (l. c. p. 290.) conquestus est.

² Antequam hoc responsum Nuntio datum est, alterum eius exemplar conficiendum fuit, quod in Societatis Tabulario asservatur. Uberem igitur illum commentarium Lessius vix uno mense perfect.

³ Serry, Append. III. p. 25: „Theologus in dictato quodam extraordinario illis edicti verbis *super quibusdam sanae doctrinae articulis* contendit suam et suorum doctrinam eo loco ab Illustrissima P. V. sanam appellari, videlicet contra totius edicti sententiam et scopum, qui est neutram partem probare vel improbare, sed totum iudicium S. Sedi Apostolicae integrum re-

que temeritatem castigandam esse affirmarunt. Respondens ille decretum suum iussit observari. Quodsi iusta causa Duacensibus fuisset exposulandi et Iesuitae temere interpretando poenam meriti essent, falso verba intellecta esse responderi oportuerat. Sunt, qui scripturae vel typi mendum subesse rati *sacrae* pro *sanae* doctrinae legendum esse dixerint. Sed quoniam ipsius Serrii testimonio *sanae doctrinae* scriptum esse constat, illi manifestant, quantis angustiis premantur. Alii verba in doctrinam quoque Lovaniensium convenire volunt. Sed eae sententiae „de quibus *ortae* sunt controversiae“ certe Iesuitarum sunt. Nonnulli *sanam* doctrinam intelligi *sacram theologiam* censuerunt; qui verba perspicua detorquent; sunt enim articuli *sanae doctrinae* ii, quos sine fidei periculo doceri liceat; huiusmodi illos esse Sixtus V. dixit ob eamque rem censura ulla affici excommunicationis poena proposita vetuit¹.

Lovaniensis Academia ad Parisiensem, uti diximus, litteras miserat; a qua Serry fatetur nihil responsum esse. Quid ita? Propter turbas civiles, inquit, quibus tum Gallia exagitabatur. Habertus, Doctor Sorbonicus, ut vidimus, negat omnino, illam eiusmodi sententias reprehensione dignas indicasse. Lessius idem in commentariis suis notavit, litteras significans rectoris collegii Parisiensis ad P. Eleutherium; dixisse illi Academiae Decanum, approbati a doctoribus, quod Iesuitae de gratia docerent. Consentaneum est, quod aliquanto post de physica praedeterminatione iudicarunt, quam clarissimus quisque apud illos: Gamachaeus, Hallier, Duvalle, Isambert, Habert impugnarunt. Sed vera causa fuit, cur Sorbonici tacerent, quod Frangipani Coloniae Nuntius, ubi Lovanienses Lutetiam scripsisse cognovit, a Nuntio Parisiensi petiit, ne quid a Sorbona rescribi pateretur. Id enim ipse ad Montaltum Cardinalem nepotem renuntiat².

Officiosius academiam matricem nova secuta est Duacensis. Nam excitata a Baio et ab Archiepiscopo Cameracensi permota est, ut propositiones Iesuitarum publice reprehenderet. Qua de

linquere. Quae illorum professorum temeritas merito severiorem aliquam coercionem, quae in posterum ab huiusmodi peccandi periculo longius eos removeret, postulare visa fuit et adhuc postulat, tametsi, ut diximus, et ut ex ipsis pacti verbis clare intelligitur, non imperio, sed sola rationabili persuasionem erga eos usi fuerint Episcopi.⁴

¹ De qua rei vide Meyerum, lib. I. c. 15. p. 47 ss. et Hist. vindic. l. I. c. 14. p. 47 ss.

² L. c. p. 203.

re variis ortis contentioneibus, quum Oliverius Manaraeus provinciae praepositus suos strenue tueretur, Nuntius Coloniensis decretum iussu Sixti V. Lovanii promulgatum et a Gregorio XIV. nuperrime confirmatum ad Duacenses misit atque ita tempestatem illam sedavit.

Sed quum Innocentius XI., qui minime faveret Iesuitis, ad Summum Pontificatum esset evectus, Lovanienses legatis missis, Lupo et Viane, illi supplicarunt, ut suum iudicium comprobaret. Frustra omnino. Demonstrat Livinus de Meyer litteris allatis quum theologorum Romanorum tum Nuntii, qui tum in Belgio commorabatur, nequaquam tum Romae probatum esse illam thesium iudicationem; sub Innocentio autem XII. non esse confirmatam satis ex ipsis litteris brevibus, quas supra commemoravimus, intelligitur¹. Immo vero, quum ab eo id unum peteretur, ut ipsius permisso ea docere liceret, quae censuris Lovaniensibus et Duacensibus continerentur, usque dum ab Apostolica Sede aliter esset iudicatum, id ne concederet, recusavit. Haec autem ipsa et supplicantium modestia et Pontificis recusatio satis demonstrant, ab Innocentio XI. nihil fuisse impetratum.

Atque haec disceptationes Lovanienses maximarum controversiarum quasi praelusio fuerunt. Illud dubium esse nemini potest, quin a Societate Iesu scholae veteris defensio suscepta sit adversus eos, qui eodem errore, quo Protestantes, inducti continuationem a theologis scholasticis explicatae doctrinae retexentes superiora se tempora repetere et Augustini doctrinam restaurare temere arroganturque profiterentur.

¹ Vide supra p. 42. Litterae typis descriptae sunt apud Meyerum, l. I. c. 24. p. 75.